

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Darja Kavaš

Vpliv izgube službe na zdravje in medsebojne odnose

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Darja Kavaš

Mentorica: doc. dr. Blanka Tivadar

Somentorica: izr. prof. dr. Aleksandra Kanjuo Mrčela

Vpliv izgube službe na zdravje in medsebojne odnose

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Zahvala

Za vso pomoč, nasvete in potrpežljivost se zahvaljujem mentorici doc. dr. Blanki Tivadar in somentorici izr. prof. dr. Aleksandri Kanjuo Mrčela.

Iskreno se zahvaljujem vsem petim sogovornicam intervjujev, saj so mi s svojimi življenjskimi zgodbami in izkušnjami pomagale pri nastajanju empiričnega dela.

Hvala staršem, sestri in prijateljem, ki so mi ob pisanju diplomskega dela stali ob strani, me bodrili in verjeli vame.

Vpliv izgube službe na zdravje in medsebojne odnose

Čas gospodarske krize je čas velikih odpuščanj, kar vpliva na posameznika na več področjih. Najbolj očitne posledice, ki jih prinese brezposelnost, so finančne narave, kar vodi v revščino in zadolževanje. Posledično se zmanjša posameznikova kakovost življenja. Poleg materialne stiske pa brezposelnost prinese tudi socialne posledice; to so družbena delitev, družbene napetosti in socialna izključenost. Pripomore tudi k povečani stopnji nasilja in kriminala. Cilj v diplomski nalogi je ugotoviti, kako pa izguba službe vpliva na zdravje in medsebojne odnose. Za zbiranje podatkov sem uporabila kvalitativno raziskavo, delno strukturirane intervjuje. Mnogo avtorjev govori o več fazah, skozi katere gredo posamezniki, ki izgubijo zaposlitev. Ugotovila sem, da so šle tudi intervjuvanke skozi različne faze (šok, optimizem, žalost, fatalizem) ter da je izguba zaposlitve negativno vplivala tako na njihovo fizično kot tudi na psihično zdravje (glavoboli, nespečnost, tesnoba, razdražljivost, depresija) in na medsebojne odnose (napetost, prepiri, ločitev). Po pomoč so se nekatere zatekle k družini, nekatere pa k prijateljem, saj je emocionalna opora osrednji dejavnik zmanjševanja stresa in večanja dobrega počutja.

Ključne besede: brezposelnost, fizično in psihično zdravje, stres, socialna opora

The loss of employment and its impact on health and interrelationships

The time of economic crisis is the time of numerous losses of employments, what influences individuals from more aspects. The most obvious consequences, brought by unemployment, are financial problems, which lead in poverty and detailing. Consecutively, an individual's quality of life reduces. Beside material distress, unemployment brings also social consequences, which are social division, social tensions and social exclusion. It also contributes to the increased degree of violence and crime. The aim of this thesis is to determine how the loss of employment actually affects the health and relationships. To acquire data, I used qualitative research, partly structured interviews. Many authors speak of the several stages through which the individuals, who loose their employment, go. I found out that the interviewees have gone through various phases (shock, optimism, sadness, fatalism) and that the loss of employment had a negative impact on both, their physical and psychological health (headaches, hip pain, insomnia, anxiety, irritability, stress, depression) as well as on their interrelationships (tension, conflicts, separation). Some people have resorted for help to their families and some to friends, since the emotional support is the central factor in reducing stress and increasing well-being.

Key words: unemployment, physical and mental health, stress, social support.

Kazalo

1 UVOD	7
2 ZAPOSILITEV IN BREZPOSELNOST	8
2.1 Trg delovne sile	8
2.1.1 Neizpolnjeni pogoji za delovanje klasičnega modela trga delovne sile	8
2.2 Brezposelnost	10
2.2.1 Vzroki za brezposelnost	11
2.3 Brezposelnost in posameznik	11
2.3.1 Poti v brezposelnost	11
2.4 Brezposelnost v Sloveniji	12
2.5 Recesija	13
2.5.1 Recesija v Sloveniji	14
3 ZDRAVJE	15
3.1 Zdravje in stres	15
4 MEDSEBOJNI ODNOSI	17
4.1 Socialna opora	17
4.2 Socialna opora v stresnih dogodkih	17
5 POSLEDICE IZGUBE ZAPOSILITVE	18
5.1 Izguba zaposlitve in zdravje	19
5.2 Izguba zaposlitve in medsebojni odnosi	20
6 EMPIRIČNI DEL	22
6.1 Cilj raziskave in raziskovalno vprašanje	22
6.2 Raziskovalna strategija in tehnika zbiranja podatkov	22
6.2.1 Vzorec	23
6.3 Analiza	24
6.3.1 Zaposlitev	24
6.3.2 Zdravje	27
6.3.3 Medsebojni odnosi	28
7 SKLEP	30
8 LITERATURA	32
9 PRILOGE	35
Priloga A: Vprašalnik za intervju	35

Kazalo tabel

Tabela 2.1: Prebivalstvo in brezposelnost v Sloveniji od leta 1999 do 2008.....	12
Tabela 2.2: Prikaz minimalnih plač za leto 2008, 2009 in 2010	14
Tabela 3.1: Posledice stresa na fizično in psihično zdravje	16
Tabela 6.1: Podatki intervjuvank	24

1 UVOD

V današnjem času smo v Sloveniji priča ekonomski krizi, ki povzroča naraščajočo brezposelnost. Podatki statističnega urada republike Slovenije (2010) kažejo, da smo ostro zdrsili v recesijo, padla je gospodarska rast, zmanjšali so se bruto družbeni proizvod, uvoz, izvoz in investicije. Mnogo slovenskih podjetij kot so Mura, Ibi, Industrija usnja Vrhnika, Betonai, Mip, Presad je zabredlo v finančne težave, kar so občutili predvsem delavci, ko so izgubili zaposlitev, s tem pa so izgubili še veliko več.

V diplomskem delu se bom ukvarjala z aktualno temo tega časa, časa recesije in gospodarske krize; to je izguba službe, ki je zelo stresna situacija, stres pa vpliva na fizično in psihično zdravje. Stresni dogodki povečujejo tveganje za negativne zdravstvene posledice. Miller (v Selič 1999, 140) je kot negativne posledice stresa opredelil predvsem trebušne motnje, srčno kap, sladkorno bolezen, različne vrste raka, multiplo sklerozo, glavobole, nespečnost ipd. Služba posamezniku zagotavlja plačano zdravstveno zavarovanje, dodatno zavarovanje, prispevek za pokojnino, denar za hrano, obleko, prevoz in preskrbo za otroka. Brez vsega tega je življenje lahko drastično oteženo, kar se pozna ne samo na zdravju, ampak tudi na odnosih v družini.

Cilj te diplomske naloge je ugotoviti, kako je izguba službe povezana z zdravjem in medsebojnimi odnosi ter kako lahko pri tem težkem dogodku pripomore socialna opora, ki jo Cobb (v Selič 1999, 68) pojmuje kot ljubezen, skrb in spoštovanje neke osebe do druge. V prvem delu sem se posvetila opredelitvi pojmov, ki se nanašajo na izgubo zaposlitve, to so trg delovne sile, brezposelnost in recesija. Posvetila sem se tudi brezposelnosti in recesiji v Sloveniji in njunim učinkom na naše gospodarstvo.

V naslednjem poglavju sem se osredotočila na stresne dogodke in njihov vpliv na fizično in psihično zdravje. Nadaljevala sem z obravnavo posledic stresnih dogodkov na medsebojne odnose v družini.

Četrto poglavje sem posvetila analizi podatkov iz različnih virov in raziskav o posledicah brezposelnosti na fizično in psihično zdravje ter na medsebojne odnose.

Na koncu sem predstavila še lastno empirično delo, pri katerem sem uporabila kvalitativno metodo raziskovanja. Z delno strukturiranimi intervjuji z ženskami, ki so izgubile zaposlitev, sem pridobila podatke o njihovem dožemanju brezposelnosti, njihovih občutkih, tegobah, življenju po izgubi zaposlitve in težavah, ki jim jo je le ta prinesla.

2 ZAPOSILITEV IN BREZPOSELNOST

V tem poglavju bodo predstavljeni osrednji pojmi, obravnavani v diplomskem delu. To so trg delovne sile, brezposelnost in recesija.

2.1 Trg delovne sile

Delovno silo lahko opredelimo kot celoto delovnih zmožnosti posameznika. Delovne zmožnosti tvorijo delovno silo. Kupci so delodajalci (povprašujejo po delavcih), prodajalci so delavci (povprašujejo po delu). Tretji element trga delovne sile je cena, ki ima obliko plač in drugih materialnih in nematerialnih povračil (Svetlik 2009, 68).

Ponudba in povpraševanje po delu sta v ravnotežju, če na trgu delovne sile ni motenj od zunaj. To pomeni, da brezposelnosti ni. Mehanizem cen je člen, ki naj bi poskrbel za to. Če se povpraševanje po delovni sili povečuje, lahko delodajalci pridobijo dodatne delavce le tako, da dvignejo plače. Pri tem morajo presoditi, ali bi bilo boljše, če bi investirali v tehnologijo. V tem primeru se zgodi substitucijski učinek, ko kapital nadomesti delovno silo (Svetlik 2009, 68). V primeru zmanjšanega povpraševanja po delovni sili so delodajalci pripravljene ohranjati obstoječe število zaposlenih pri nižjih plačah. To pomeni pritisk na delavce (zmanjševanje pričakovanj, iskanje dela pri drugih delodajalcih), za delodajalce pa spodbujanje investicij in ustvarjanje večjega profita (Svetlik 2009, 69).

2.1.1 Neizpolnjeni pogoji za delovanje klasičnega modela trga delovne sile

»Klasični model trga delovne sile je zgrajen na določenih predpostavkah, ki so le delno izpolnjene« (Phillips 2002; Claydon 2001 v Svetlik 2009, 73). Tu se namreč pojavljajo številne motnje, ki otežujejo učinkovitost in prinašajo nezaželene učinke, kot je brezposelnost.

- ❖ Trg delovne sile bi moral biti pregleden.

To pomeni, da bi morala imeti delodajalec in delavec vsak trenutek pri sebi informacije o vseh relevantnih kandidatih oziroma delovnih mestih. Tako pa delodajalci dnevno sprejemajo informacije o brezposelnih; ti lahko delajo na črno, v resnici ne iščejo dela ali pa delodajalci ne najdejo pravega delavca. Tako traja nekaj časa, da se najdejo. Posledica tega je frikcijska brezposelnost (Svetlik 2009, 74).

- ❖ Delovno silo bi morali smatrati kot homogeno blago

»To pomeni, da je vsak delavec primeren za vsako delovno mesto. Vendar je to nemogoče, saj je trg delovne sile razpadel v številne izobrazbene in poklicne segmente« (Svetlik 2009, 74). Zahtevna delovna mesta zahtevajo dolgo izobraževanje. Nahajamo se v neskladju. Problem je v nezadostni ponudbi delovne sile v poklicih, ki rastejo hitro. Posledica tega je strukturna brezposelnost.

- ❖ Delovna sila bi morala biti neomejeno prostorsko gibljiva.

Iskalci zaposlitve bi se morali seliti tja, kjer so prosta delovna mesta. Prostorska gibljivost se zmanjšuje zaradi naraščajočega družbenega standarda in kakovosti življenja, ki sta prilagojena posebnim zahtevam in okusu prebivalcev posameznih regij in družb, zaradi jezikovnih in kulturnih razlik, zaradi zaposlitve obeh partnerjev v družini. Vse bolj poudarjajo mobilnost kapitala in ne delovne sile (Svetlik 2009, 74).

- ❖ Edini strošek, ki ga ima delodajalec z najetim delavcem, bi morala biti plača.

Delodajalec naj bi menjaval svoje zaposlene v skladu s svojimi potrebami in to naj ne bi povzročalo težav. Vendar to v resnici prinese nemalo težav, kot so stroški kadrovanja, izbira novih delavcev in uvajanje. Za zmanjšanje fluktuacije¹ uvedejo sistem povečanja plač (Svetlik 2009, 75).

- ❖ Trg delovne sile je povezan s trgom blaga in kapitala.

Tako se povečujejo investicije, proizvodnja, povpraševanje po delovni sili; v recesiji je obratno, ker se zmanjša potreba po delovni sili. Posledica je pomanjkanje delovnih mest, ki ga

---

¹ Fluktuacija pomeni zapuščanje organizacij. Gre za gibanje nezadovoljnih kadrov iz ene organizacije v drugo. Na to vplivajo osebni, organizacijski in zunanji dejavniki. Obstaja več vrst fluktuacij. Dejanska fluktuacija je delno povezana z nezadovoljstvom (upokojevanje), potencialna fluktuacija je v celoti povezana z nezadovoljstvom, zelena fluktuacija je povezana z željo delodajalcev po odhodu zaposlenih, nezaželena fluktuacija pa je povezana z odhodom najboljših delavcev iz organizacije, česar si organizacija ne želi. Prevelika fluktuacija prinese veliko stroškov in manjšo produktivnost (Svetlik 2009, 346).

niti nižanje plač niti prožno delovanje trga ne moreta odpraviti. Soočamo se z brezposelnostjo zaradi premajhnega povpraševanja (Svetlik 2009, 75).

- ❖ Na trgu delovne sile bi morala biti množica medsebojno neodvisnih in nepovezanih prodajalcev in kupcev.

Tako bi delovala nevidna roka trga, posledica bi bila uravnotežena cena delovne sile, vendar smo še daleč od tega. Sindikati imajo še vedno veliko in pomembno vlogo pri pogajanjih in zahtevanju za delavce. Pomemben dejavnik je tudi država, mediator med delodajalcem in delavcem (Svetlik 2009, 76).

- ❖ Delavci bi morali biti delodajalcu na razpolago.

To zadeva prodajo delovne sile. Osebna svoboda je tista, ki to omejuje, tako posamezniki delajo z večjo ali manjšo močjo za določeno povračilo (Svetlik 2009, 76).

- ❖ Ponudba dela in povpraševanje po delovni sili bi morala biti elastična.

Plače bi morale nihati glede na ponudbo in povpraševanje, vendar to ni tako zaradi netransparentnosti trga, nehomogenosti in nemobilnosti delovne sile (Svetlik 2009, 76).

»Glavna motnja, ki spremlja pomanjkljivo delovanje trga delovne sile, je brezposelnost« (Svetlik 2009, 77).

2.2 Brezposelnost

Svetlik (1985) opredeljuje brezposelnost kot rezultat kapitalističnega sistema, saj tega pojma v času sužnjeve in srednjega veka niso poznali. Institucionalizacija dela je dala pojmu brezposelnosti družbeni in ekonomski pomen, in sicer v obliki zaposlitve, saj zaposleni svojo službo lahko izgubi. Brezposelnost se zgodi takrat, »ko se delo spremeni v posel in ko je ta edini vir za preživetje, in je pogojena s trgom delovne sile« (Svetlik 1985, 14). Svetlik (1985, 14–15) opredeljuje več funkcij brezposelnosti. Prva skrbi, da se industrija prilagaja cikličnim gospodarskim gibanjem. Za odpuščanja in zaposlovanja v podjetju so krivi konkurenčni boji. Pri drugi funkciji brezposelnosti gre za zadostno zalogo delavcev, ki jo lahko delodajalci odpustijo in najamejo drugo. Tretja funkcija brezposelnosti je »ustvarjanje konkurence med zaposlenimi in brezposelnimi; na ta način se zmanjšuje moč delavskega razreda nasproti razredu kapitalistov« (Svetlik 1985, 15). Pri četrti funkciji gre za zniževanje delavskih mezd. Z večjo brezposelnostjo se nižajo delavske mezde.

2.2.1 Vzroki za brezposelnost

Frikcijska nezaposlenost: gre za pojav, ko zaposleni zamenjajo službo, vendar ne začnejo takoj z novo. Brezposelnost je kratka, dokler ne najdejo nove zaposlitve. Strukturna nezaposlenost: gre za pojav, ko so iskalci zaposlitve in delovna mesta razpoložljivi, vendar iskalci niso ustrezni za delovno mesto. Poznamo dve različni vrsti strukturne nezaposlenosti, in sicer regionalno in sektorsko. Pri prvi gre za območja, kjer ni dovolj prostih delovnih mest za iskalce zaposlitve. Pri drugi pa gre za pomanjkanje veščin in ustreznih kompetenc pri iskalcih zaposlitve, da bi zasedli prosta delovna mesta. Ciklična nezaposlenost: »gre za pojav, ko ponudba delavcev preseže povpraševanje po njih s strani delodajalcev« (Haralambos in Holborn 1995, 249). Pri deindustrializaciji gre za to, da nova tehnologija ogroža delovna mesta. Nova tehnologija bo avtomatizirala rutinski del teh opravil (Haralambos in Holborn 1995, 249–251).

2.3 Brezposelnost in posameznik

Najbolj očitne posledice, ki jih prinese brezposelnost, so finančne narave. Melanie White (v Haralambos in Holborn 1995, 255) navaja raziskavo, ki jo je izvedel britanski Urad za prebivalstvo, popis in raziskave. V raziskavi so prišli do zaključka, da se je največ družin, kar dve tretjini, v prvih mesecih, ko so bili brezposelni, zadolžilo. Dlje ko bo trajala brezposelnost, večja bo finančna stiska, posledično pa se bodo povečali finančni problemi. Največji problem brezposelnosti je pomanjkanje denarja, to pa vodi v revščino in zadolževanje. Posledično se zmanjša tudi posameznikova kakovost življenja. Poleg materialne stiske pa brezposelnost prinese tudi socialne posledice; to so družbena delitev, družbene napetosti in socialna izključenost. Pripomore tudi k povečani stopnji nasilja in kriminala.

2.3.1 Poti v brezposelnost

Posameznik je lahko v statusu brezposelne osebe iz štirih razlogov: zaradi opustitve dela, odpovedi, iskanja prve zaposlitve in iskanja ponovne zaposlitve (Svetlik 1985, 64). Delavec opusti delo zaradi različnih razlogov, da bi našel boljšo zaposlitev ali pa ker mu trenutna zaposlitev ne ustreza (Svetlik 1985, 64).

Bolj se bom osredotočila na odpuščanje delavcev, tj. na neprostovoljno izgubo zaposlitve. Do nje prihaja v času gospodarskih nihanj, ko se pojavijo določene strukturne spremembe, uvede nova tehnologija oziroma ko delavci postanejo odveč, ker nimajo zaželenih kompetenc. Pri odpuščanju gre predvsem za tiste delavce, ki so zaposleni na sekundarnem trgu delovne sile in so zamenljivi ter se jih da hitro usposobiti (Svetlik 1985, 64). Sindikati imajo velik pomen pri odpuščanju; močnejši so, manj je odpuščanj.

2.4 Brezposelnost v Sloveniji

Tabela 2.1: Prebivalstvo in brezposelnost v Sloveniji od leta 1999 do 2008

LETO	Število prebivalcev	Število brezposelnih	Povprečna stopnja registrirane brezposelnosti (v %)
1999	1.985.557	118.951	13,6
2000	1.990.272	106.601	12,2
2001	1.992.035	101.857	11,6
2002	1.995.718	102.635	11,6
2003	1.996.773	97.674	11,2
2004	1.997.004	92.826	10,6
2005	2.001.114	91.889	10,2
2006	2.008.516	85.836	9,4
2007	2.019.406	71.336	7,7
2008	2.039.399	63.216	6,7
2009	Še ni podatka	96.672	Še ni podatka

Vir: Zavod RS za zaposlovanje (2008).

Tabela 2.1 prikazuje število prebivalstva in število brezposelnih oseb od leta 1999 naprej. Iz tabele je razvidno zmanjševanje brezposelnosti od leta 1999 naprej, na to pa je vplivala večletna gospodarska rast in prestrukturiranje gospodarstva ter sprejem Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB). Upadanje brezposelnosti je bila posledica povečane aktivnosti brezposelnih oseb in ukrepov politike zaposlovanja. Razlog, zakaj je bilo v letu 2002 prijavljenih več brezposelnih oseb, je v slabših makroekonomskih razmerah (Zavod RS za zaposlovanje 2002). Zmanjšal se je BDP, poslabšale so se razmere v mednarodnem okolju, upočasnili se je izvoz, umirila se je rast dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti, občutno se je znižala dodana vrednost v gostinstvu, prometu, skladiščenju, nepremičninah in poslovnih storitvah. Upočasnjena rast je

bila opažena tudi na področju »dejavnosti javne uprave, obrambe in obveznega socialnega zavarovanja«, poslabšali so se tudi kazalci cenovne in stroškovne konkurenčnosti predelovalnih dejavnosti (Urad za makroekonomske analize in razvoj 2003, 20). Brezposelnost se je v letu 2003 zmanjšala, vendar ne v pričakovanem obsegu. To se je zgodilo zaradi večjega odliva iz brezposelnosti kot priliva vanjo. Zmanjšal se je delež »dolgotrajno brezposelnih, starejših od 40 let ter brezposelnih brez izobrazbe« (Zavod RS za zaposlovanje 2003). Ugodno gospodarsko gibanje v letu 2004 je vplivalo na izboljšanje makroekonomskih kazalnikov, kar je botrovalo manjši brezposelnosti. Večina oseb se je zaposlila, precejšnji odliv iz brezposelnosti pa so predstavljale osebe, ki so se upokojile, začele šolanje, odklonile zaposlitev ali se niso oglasile na Zavodu RS za zaposlovanje (Zavod RS za zaposlovanje 2004). Podobno stanje velja za leta 2005, 2006, 2007 in 2008. Brezposelnost se v Sloveniji zmanjšuje počasi, razlog za to pa je visoka strukturna brezposelnost.

Proti koncu desetletja je opazno zvišanje števila brezposelnih oseb, kar je pripisati svetovni gospodarski krizi, ki se je po nekaj mesecih zamude pokazala tudi na slovenskem trgu dela. V letu 2009 je bilo kar 36,6% več ljudi prijavljenih na zavodu kot v letu 2008. Na rast števila brezposelnih pa je v največji meri vplivalo zmanjšanje obsega produkcije, predvsem v predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu. Povečal se je priliv v brezposelnost zaradi stečajev ali pa so delavci postali presežni (Zavod RS za zaposlovanje 2009).

2.5 Recesija

Recesija je zmanjševanje gospodarske aktivnosti znotraj ekonomije, njen indikator je gospodarsko nazadovanje (Finančni slovar 2009). Ekonomisti recesijo opredeljujejo kot stanje, ko je bruto družbeni proizvod² negativen več kot dve četrletji. Preden se recesijski cikel začne, je nekaj mesecev opazna pozitivna rast bruto družbenega proizvoda (Recession 1999). Inflacija je pojem, ki pomeni rast cen dobrin in storitev. Višja je stopnja inflacije, manjša je vrednost denarja. Nastanek inflacije povzroči varčnost ljudi in podjetij ter pazljivost pri zapravljanju. Posledično pride do padca BDP, trošarine so manjše, podjetja imajo višje stroške in posledično se zviša brezposelnost (Recession 1999). Skupek naštetih faktorjev pripelje ekonomijo v recesijo. Banke v obdobju recesije znižajo obrestne mere, da si podjetja

---

² Bruto domači proizvod je vrednost proizvodnje, ki jo rezidenčne proizvodne enote ustvarijo na ekonomskem ozemlju določene države v obdobju enega leta in je hkrati tudi osnovni podatek o ekonomski moči države (Bregar in Ograjenšek, 2008).

in posamezniki lahko sposodijo denar in so zmožni financirati projekte in nakupe (Finančni slovar 2009).

2.5.1 Recesija v Sloveniji

V letu 2009 smo bili priča zmanjšanju bruto domačega proizvoda za 7,8 odstotka. Po letu 1992 se je BDP tokrat realno prvič zmanjšal. To lahko pripišemo poslabšanju gospodarskih razmer v letu 2009. »Gospodarska rast je iz visokih stopenj v prvi polovici leta 2008 v treh četrletjih prešla v zelo negativno zmanjšanje bruto domačega proizvoda« (Statistični urad republike Slovenije 2009).

V primerjavi z drugim četrletjem 2009 se je BDP povečal za 1,0 odstotka. Po izraziti recesiji je prišlo do zvišanja BDP. V primerjavi z letom 2008 se je BDP zmanjšal za 6,0 odstotka. Z nastopom recesije sta se poleg bruto domačega proizvoda zmanjšala tudi izvoz in uvoz, zmanjšale pa so se tudi investicije v gradbene projekte, stanovanjsko gradnjo in nestanovanjske objekte (Statistični urad republike Slovenije 2009).

Tabela 2.2: Prikaz minimalnih plač za leto 2008, 2009 in 2010

Meseci/leto	2008	2009	2010
Januar–februar	538,53	589,19	597,43
Marec–julij	566,53	589,19	734,15
Avgust–december	589,19	597,43	Še ni podatka

Vir: DURS (2010).

Tabela 2.2 prikazuje nihanje minimalne plače v Sloveniji za leta 2008, 2009 in 2010 v času recesije. Iz tabele je razvidno, da se mesečna plača, ki je določena z zakonom, zvišuje. Podjetje mora ob ugotovitvi, da ne bo preživelo, nujno ukrepati. Izbira med dvema možnostma: znižati plače zaposlenim ali jih odpustiti (Divjak in drugi 2009, 8–9). Najprej podjetje minimalizira stroške na vseh možnih področjih. Zniževanje plač je oteženo zaradi

sklenjenih kolektivnih pogodb, zakonskih predpisov in delovanja sindikatov. Podjetjem tako ostane zgolj odpuščanje zaposlenih. Odpuščajo pa predvsem podjetja z nizko dodano vrednostjo na zaposlenega; odpuščeni so delavci z nižjo stopnjo izobrazbe in plačo, ki je nižja od povprečne. Zviševanje povprečne plače v času gospodarske recesije in naraščanju števila brezposelnih tako sploh ni nenavadno (Divjak in drugi 2009, 8–9).

3 ZDRAVJE

3.1 Zdravje in stres

Tomori (v Selič 1999, 53) stres opiše kot »dogajanje, ki ga sproži vsaka sprememba, ki zmoti človekovo notranje ravnotežje«. Lahko ga opredelimo kot situacijo alarma. Psihična in fizična pripravljenost pomagata posamezniku, da se z bremenom sooči in se mu skuša prilagoditi (Rakovec Felser 1991, 47). Obremenitev človeku povzroča stresor, ki je vzrok za nastalo posledico, stres. »Stresorji so dogodki ali pogoji, ki jih človek zazna kot ogrožujoče ali škodljive, kar povzroči stanje napetosti« (Sarafino v Selič 1999, 54). Cummings in Cooper (v Černigoj Sadar 2002, 85) sta proces stresa razložila na naslednji način: posameznik skuša svoje misli obdržati v stabilnem stanju, in sicer v takem območju, v katerem se oseba dobro počuti. Če pride do kakršnihkoli pretresov in je to območje ogroženo, mora oseba reagirati. Vzpostavljanje stabilnega stanja imenujemo prilagoditveni proces ali strategije spoprijemanja.

Stresnim življenjskim dogodkom smo podvrženi velikokrat, njihov vpliv pa sega tako na posameznikovo dušo kot tudi telo, kar lahko privede do sprememb na fizičnem in psihičnem področju. Šiško (2007) stres opredeli kot »stanje organizma pod vplivom močnih in /ali dolgotrajnih dražljajev (stresorjev, npr. okužb, zastrupitev, mraza, vročine, mišičnega napora, emocij), na katere organizem ni prilagojen in za katero je značilno nespecifično aktiviranje osi hipotalamus – hipofiza - nadledvična žleza, kar lahko omogoči prilagoditev organizma ali pa vodi v bolezen ali morebitno smrt«. Stres je lahko tudi nekaj dobrega, ne pomeni vedno slabo. Pomembno je, da najdemo načine, kako se z njim spoprijeti in rešujemo neljube dogodke, saj nam negativen stres lahko bolj škodi kot koristi (Šiško 2007, 100).

Poleg telesnega poznamo tudi duševni stres. Možgani so tisti, ki odločajo o rešitvi problema, in sicer preko vegetativnega živčevja ter preko endokrinih žlez in hormonov (Šiško 2007, 100). Vlogo prevzamejo simpatik in parasimpatik ter hormoni noradrenalin, adrenalin in kortizol. Energija, ki se nakopiči, je pogosto težava, saj je posameznik ne zna izkoristiti sebi v prid, kar lahko povzroči tudi organsko bolezen. Če človek veliko časa preživi v strahu, najbolj trpijo srce, ožilje in prebavni sistem. Kortizol oslabi naravno odpornost in zato smo posledično bolj dovzetni za razne bolezni (Šiško 2007, 100).

Tabela 3.1: Posledice stresa na fizično in psihično zdravje

Kardiovaskularni sistem	Koronarna srčna bolezen, zvišan krvni tlak, možganska kap, migrena, glavobol
Prebavila	Prebavne motnje, slabost, siljenje na bruhanje, zgaga, čir na želodcu ali dvanajstniku, ulcerozni kolitis, diareja, zaprtje
Mišice in sklepi	Mišični spazmi, žilni krči, bolečine v vratu, hrbtu
Druge bolezni	Diabetes, rak, revmatoidni artritis, alergije, astma, prehladi, gripe, spolne težave
Vedenjske spremembe	Nagnjenost k nesrečam, čustveni izbruhi, razdražljivost, povečanje ali izguba teka, čezmerno kajenje, uživanje alkohola, drog, zdravil
Duševne posledice	Strah, tesnoba, razdražljivost, občutek napetosti, apatija, zdlgočasnost, depresivnost, občutek krivde in sramu, nizko samospoštovanje, osamljenost
Vpliv na človekove kognitivne sposobnosti	Težave pri sprejemanju odločitev, motnje koncentracije, pozabljenost, preobčutljivost na kritiko, blokade pri razmišljanju

Vir: Šiško (2007, 100).

Vse to so posledice dalj časa trajajočega stresa, obstajajo pa tudi akutne stresne reakcije, kjer se odzivamo različno - vse od potenja rok, tresenja glasu, tesnobe, panike, hiperaktivnosti, jecljanja, napenjanja, pojavita se občutek nemoči in impulzivno vedenje (Šiško 2007, 100). Človek se ob dolgih obremenitvah sooča s telesno nemočjo in psihično odpovedjo. Spremljajo ga praznina, brezup in nezainteresiranost, kar lahko privede do apatije. Posameznik lahko v takem obdobju naredi veliko napak, kar začne načenjati samozaupanje, to pa povzroči samorazvrednotenje. Oseba se vse bolj zapleta in pada v depresijo (Rakovec Felser 1991, 49).

4 MEDSEBOJNI ODNOSI

4.1 Socialna opora

Socialno oporo lahko opredelimo kot »zaščito, ki posameznika in njegovo zdravje ščiti pred stresnimi vplivi okolja« (Hlebec in Kogovšek 2003, 103). Pod ključne začetne raziskovalce socialne opore štejemo Cassla, Caplana in Cobba, za katere je bila najpomembnejši element raziskovanja emocionalna opora (Hlebec in Kogovšek 2006, 15). Cassel je bil prepričan, da bolezenska stanja lahko razumemo z raziskovanjem psihosocialnih procesov. Bil je prepričan, da pri doživljanju stresa najbolj pomaga socialna opora.

4.2 Socialna opora v stresnih dogodkih

Grant (v Selič 1999, 79) je opredelil življenjske dogodke kot situacije, na katere se mora oseba prilagoditveno odzvati. Težave po njegovi definiciji zahtevajo nenehno obvladovanje. Smrt družinskega člana, alkoholizem v družini, izguba zaposlitve, konflikti med prijatelji in kolegi, nedoseganje ciljev ali obveznosti, vzpon ali padec v družbenih aktivnostih, problemi s prometom, nesoglasja s sosedi, težave na spolnem področju in nasilje so stresni dogodki, ki se zgodijo posamezniku v življenju. Družinski člani se ob stresnih dogodkih različno odzovejo. (Šiško 2007, 99). Posameznik se bo zatekel po pomoč v primarno družino, se pogovarjal o dogodku ali se zaprl v samoto, kar lahko privede celo do psihičnih ali telesnih simptomov bolezni, ker svojih čustev ni bil sposoben ustrezno izraziti in deliti z ostalimi člani družine. Alkoholik s svojim obnašanjem vpliva na celotno atmosfero družinskega kroga, pogosto pa negativno vpliva na vzgojo otrok ter celotni družini prinese določeno stopnjo stresa (prihaja

do trpinčenja otrok, razvez, spolnih zlorab, samomorov, nasilja, nezgod, bolniškega staleža, invalidnosti, uporabe drugih drog, družbenega nesprejemanja) (Šiško 2007, 99).

Stresni dogodki povišajo potrebo po opori (Hlebec in Kogovšek 2003, 104). Caplan je predvideval, da so socialne vezi zelo pomembne pri prehajanju kriz, s katerimi se soočamo v življenju. Poudarjal je predvsem vzajemnost in trajnost odnosa. Prav tako je Cobb razumel socialno oporo kot zaščito proti stresu, ki posamezniku pomaga razumeti, da je ljubljen, sprejet in spoštovan. Velik pomen je v odnosu pripisoval vzajemnosti (Hlebec in Kogovšek 2006, 15).

Družina v stresnih razmerah lahko ostane trdna, se medsebojno podpira ali pa začneja razpadati (Šiško 2007, 99–100). Vsi ti dogodki vplivajo na naše socialno življenje in s tem tudi na naše odnose in delovanje v družini, saj je družina del našega socialnega okolja.

5 POSLEDICE IZGUBE ZAPOSLOTITVE

V sledečem poglavju bodo predstavljene posledice izgube zaposlitve na zdravje in medosebne odnose skozi oči različnih avtorjev in raziskav.

Ljudje, ki so izgubili službo, so del razpadajočega gospodarstva in dobivajo socialno podporo, s katero je težko preživeti. Nenehno naraščajoči tekmovalni pritisk v okviru svetovnega tržišča narekuje delavcem, da iščejo nove zaposlitve. Tveganja odpuščanj se širijo po vseh sektorjih. Posledice izgube zaposlitve so lahko drastične, kažejo se na različnih področjih, finančnem, kariernem, zdravstvenem in medosebnem. Največji problem se kaže v izgubi prihodkov, ki posamezniku zagotavljajo osnove za življenje (McKee Ryan 2008).

Zaposlitvena negotovost je tako konceptualizirana kot subjektivna. To pomeni, da posameznikove psihološke interpretacije zaposlitvene negotovosti varirajo in igrajo ključno vlogo v njegovih odzivih. Če se ljudje ne zavedajo, da je njihova zaposlitev pod tveganjem, potem ne dojemajo tega problema, tudi če objektivna negotovost zaposlitve obstaja (Slack 2008). Ima namreč močno psihološko posledico in jo smatrajo kot najbolj stresen vidik delovnih situacij, saj ne spravlja v nevarnost le ekonomske varnosti posameznika, pač pa tudi njegov status in identiteto. Ko negotovost zaposlitve naraste, zadovoljstvo z delom in vključenost vanj pada. Posledično to vpliva na celotno organizacijo. Pada zaupanje v organizacijo, pripadnost in podpora (Slack 2008).

5.1 Izguba zaposlitve in zdravje

Mnoge študije so pokazale, da sta neprostovoljna izguba zaposlitve in posledična brezposelnost pomembna dejavnika, ki sta povezana z duševnimi zdravstvenimi težavami in sta povzročitelja stresa (Frese in Mohr 1987; Kaplan 1987; Brenner in Starrin 1988; Warr 1988; Kasl in Jones 2000; Matoba 2003 v Gallo in drugi 2006, 109–116). Vloga brezposelnosti povzroča družbene, vedenjske in psihološke motnje, zato se temu fenomenu posveča vse več raziskovalcev in zdravstvenih delavcev.

V raziskavo US Health and Retirement Survey o izgubi zaposlitve, v katero so bili zajeti posamezniki z različnim številom izgubljenih zaposlitev (Couch 1998; Hipple 1999; Farber 2003 v Gallo in drugi 2006, 109–116), je bilo vključenih 12652 udeležencev, ki so izgubili zaposlitev med 1990 in 2000. Podatke so zbirali 2 leti. Starejši delavci, ki so izgubili delo v zadnjih nekaj desetletjih, so bili pod velikim tveganjem negativnih posledic izgube zaposlitve. Do pokojnine jim je manjkalo še nekaj let, a so po izgubi zaposlitve težko zopet pridobili delo. Primaren rezultat raziskave so bili ponavljajoči se simptomi tesnobe, žalosti in depresije. Raziskava je temeljila na udeležencih, ki so tudi po večkrat v delovni karieri izgubili zaposlitev, in je pokazala, da so bolj depresivni tisti, ki so izgubili eno ali dve zaposlitvi. Večjih pretresov ni bilo zaslediti pri tistih, ki so izgubili tri ali štiri zaposlitve, v primerjavi s tistimi, ki so izgubili eno. Na to naj bi vplivalo prilagajanje ljudi na izgubo dela. To povezujejo z vzdržljivostjo brezposelnih, ki nekako postajajo že imuni na izgubo zaposlitve (Carver v Gallo in drugi 2006, 110).

British Household Panel Survey (v Barnes in drugi 2009) je raziskava o ekonomskih in socialnih posebnostih, do katerih je v Veliki Britaniji prišlo v času recesije. Narejena je bila glede na leta 1991, 2001 in 2008, ko so bile zaznane gospodarske težave na trgu delovne sile. Raziskava je pokazala, da so tisti, ki so izgubili zaposlitev, bolj nagnjeni k depresiji, kot tisti, ki so še vedno zaposleni. V večini primerov je ta depresija trajala od enega do dveh let po izgubi zaposlitve; še posebej pa to velja za skupino žensk, ki so bolj ranljive. Dejavnik, ki je zelo pomagal pri lajšanju simptomov depresije, je vsekakor dobra socialna opora in finančna podpora (Barnes in drugi 2009, 16–21).

Izguba zaposlitve ima velik vpliv tako na psihično kot tudi na fizično zdravje (McKee Ryan 2008). V primerjavi z zaposlenimi delavci odpuščeni delavci občutijo slabost, depresijo, stres, čustvene umike, različne bolezni in zdravstvene zaplete, samozavest in zadovoljstvo z življenjem pa se nižata. Izgubo zaposlitve lahko povežemo tudi s povečanim odločanjem za

kajenje in ostalimi prepovedanimi substancami. Posamezniki se soočajo s sramom in identiteto, ki je ogrožena. Raziskave so pokazale povezanost med večjo stopnjo nezaposlenosti, povečano hospitaliziranostjo zaradi duševnega zdravja in stopnjo samomorilnosti (McKee Ryan 2008).

Lindo (2009) je na podlagi raziskave, ki je trajala od leta 1968 do leta 1997, ugotovil, da izguba zaposlitve vpliva na umrljivost in duševno zdravje. V raziskavo so bile vključene matere, ki so rodile otroka in izkusile moževno izgubo zaposlitve. Raziskavo so naredili na Švedskem, v Pensilvaniji in na Norveškem. Ugotovili so, da izguba zaposlitve negativno vpliva na celotno družino.

5.2 Izguba zaposlitve in medsebojni odnosi

Izguba zaposlitve je neprostoVOLJNI odstop posameznika od plačanega dela in je stresni dogodek, ki se lahko primerja s smrtjo partnerja, vpliva pa tudi na razmerja v družini, in sicer na odnose s partnerjem in z otroki (McKee Ryan 2008).

Oseba, ki je izgubila delo, ni edina v gospodinjstvu, ki je prizadeta z izgubo, saj del tega bremena nosijo vsi člani družine. Partner, ki dela, je obremenjen z večjim deležem prihodka, ki ga mora prinesiti domov, saj je nenadoma edini, na katerem leži breme, da preživlja družino. V tem primeru lahko pride do spremembe v strukturi moči oziroma v domačih odgovornostih. Vlogi se lahko zamenjata. Velikokrat se v primerih izgube zaposlitve pojavi nasilje med partnerjema in depresija, problemi otrok v šoli, zmanjša se kvaliteta in zadovoljstvo z odnosi med partnerjema, v nekaterih primerih pride tudi do ločitve. Velik pomen ima v teh težkih trenutkih podpora ljubljenih oseb, partnerja, otrok, prijateljev, a včasih te osebe otežijo zadevo in oslabijo odnos, ko pritiskajo na brezposelno osebo (McKee Ryan 2008).

Luo (2009) govori o družinah, v katerih so posamezniki doživeli izgubo zaposlitve, kar je negativno vplivalo na otroke. V družinah niso stiske občutili le posamezniki, ki so ostali brez službe, pač pa vsi družinski člani. V eni izmed družin si je mlajša hčerka pulila lase, starejša pa je imela vedenjske motnje. Oče je celotno krivdo pripisal sebi. Družina je shajala zelo težko, partnerja sta si poiskala celo terapevta, da bi rešila zakon. Recesija se jih ni dotaknila le s finančnega vidika, pač pa tudi z emocionalnega in s psihološkega. Preko študije, izvedene na Univerzi v Kaliforniji, so prišli do zaključka, da so otroci, ki so doma doživeli izgubo

zaposlitve starša, 15% bolj dovzetni za ponavljanje razreda, v nekaterih primerih pa otroci šolo celo pustijo. Velik problem so osebe, ki izgubijo zaposlitev, saj so pod velikim pritiskom, stresom in emocionalnim preobratom ter podzavestno to prenesejo na otroke (Luo 2009).

Britanske raziskave so na vzorcu 24000 brezposelnih žensk in moških pokazale, da ima izguba zaposlitve globlji pomen na odnos v družini kot ločitev ali vdovstvo. Partnerja si morata biti na jasnem, kaj jima v življenju pomeni denar ter kakšne so njune vrednote. Če si glede tega nista na jasnem, bo brezposelnost vse to le še poslabšala. Zakon bi moral v težkih trenutkih brezposelnosti partnerjema predstavljati vir moči. Najbolj pomemben dejavnik je pogovor, saj drugače lahko pride do asocialnosti in zaprtosti. Oba se morata biti pripravljena pogovoriti in poslušati, saj je pogovor vzajemen proces, ki mora potekati brez obsojanja. Pomembno je prilagajanje, partnerja pa morata imeti tudi podobne cilje (Harrar in DeMaria 2010).

Že prej omenjena British Household Panel Survey (v Barnes in drugi 2009) raziskava je pokazala, da tisti, ki so samski ali pari brez otrok lažje shajajo z izgubo zaposlitve, kot poročeni z otroki, saj v zakonu naraste stres zaradi finančnih skrbi. Eden od desetih, ki so izgubili zaposlitev v letu 1991, se je moral prisilno odseliti iz stanovanja. Več kot eden od desetih, ki so izgubili zaposlitev, je nato v roku petih let končal zvezo. Drugače je bilo pri tistih, ki so zaposlitev obdržali. Raziskava je pokazala povezavo med izgubo zaposlitve in problemi v odnosu med partnerjema. Tisti, ki so živeli izvenzakonsko življenje in so doživeli izkušnjo izgube zaposlitve, so šli narazen v večjem številu kot poročeni pari (Barnes in drugi 2009, 29–32).

Longitudinalna študija (Blekesaune v Barnes in drugi 2009, 30) je na primeru družin med letoma 1991 in 2005 pokazala močno povezavo med izgubo zaposlitve ter krhanjem vezi med družinskimi člani in partnerji. Charles and Stephens (v Lindo 2009, 2) sta ugotovila, da izguba zaposlitve povečuje stopnjo ločitev.

Tisti posamezniki, ki so izgubili službo v srednjih letih, so se težje soočali s situacijo kot tisti, ki so bili šele na začetku kariere oziroma pred začetkom upokojitve, saj so imeli doma otroke, ki so se šolali, računi so bili visoki, izdatkov je bilo veliko, prihrankov pa premalo (McKee Ryan 2008).

6 EMPIRIČNI DEL

6.1 Cilj raziskave in raziskovalno vprašanje

Čas gospodarske krize je čas velikih odpuščanj, kar vpliva na posameznika na več področjih, kot je bilo zapisano že v teoretičnem delu. Moj cilj v raziskavi je ugotoviti, kako dejansko vpliva izguba zaposlitve na fizično in psihično zdravje intervjuvank ter na odnose v družini. Osredotočila sem se ne samo na čas po izgubi zaposlitve, ampak tudi na njihovo stanje pred izgubo zaposlitve. Tako sem pridobila informacije o zdravju in medsebojnih odnosih iz preteklosti in stanju, kakršno je danes, po izgubi zaposlitve. S pridobljenimi podatki sem dobila boljši vpogled v razlike, kar mi je bilo v pomoč za boljšo analizo.

Mnogo avtorjev govori o več fazah, skozi katere gredo posamezniki, ki izgubijo zaposlitev. Zanimalo me je, kako so se takoj po izgubi zaposlitve počutile intervjuvanke, kako je to vplivalo na njih same in kako so se njihova občutja spreminjala iz meseca v mesec. Zanimalo me je tudi, kdo je udeleženkam raziskave najbolj pomagal po izgubi zaposlitve in na koga so se v težkih trenutkih lahko najbolj oprle.

6.2 Raziskovalna strategija in tehnika zbiranja podatkov

Odločila sem se za kvalitativno raziskovalno strategijo, pri kateri raziskovalec nastopa v vlogi »instrumenta«, saj je akter pri pridobivanju podatkov. Kvalitativna raziskava nam poda podatke, ki so predstavljeni z besedami. So bogati, poglobljeni in življenjski, saj izhajajo iz izkušenj, stališč in prepričanj posameznikov (Haralambos in Holborn 1995, 822–823). Kot tehniko zbiranja podatkov sem uporabila delno strukturirani intervju. Raziskovala sem perspektivo sogovornic in nadzorovala potek intervjuja.

Vprašanja sem razdelila v tri tematsko različne sklope, in sicer zaposlitev, zdravje in medsebojne odnose, vsa pa so si sledila po kronološkem redu.

6.2.1 Vzorec

Vzorec sem izbrala namensko, preko svojega socialnega omrežja³. Pri namenskem vzorčenju so vključeni tipični predstavniki analize in imajo določene lastnosti. Intervjuvala sem pet žensk, ker so ženske zdravstveno bolj ozaveščene in zato prej opazijo bolezenske simptome, so o boleznih pripravljene bolj odprto govoriti kot moški in tudi prej in pogosteje poiščejo zdravniški nasvet. Njihovo zdravstveno stanje je bolj povezano z njihovim socialnim položajem, kot se to kaže pri moških. »To ne pomeni le, da je ženska z višjim socialnim položajem bolj kot moški osveščena, ampak si poišče tudi različne strategije razbremenitve vsakdanjega življenja, kar vsekakor pozitivno vpliva tudi na njeno zdravje« (Brešar Iskra in Černigoj Sadar 1996, 72). Naslednji kriterij je bil dolgotrajna brezposelnost, in sicer več kot šest mesecev, da bi dobila boljši vpogled v dinamiko spreminjanja zdravstvenega stanja in družinskih odnosov.

---

³ Socialno omrežje je element socialnega kapitala. Socialno mrežo lahko razumemo kot skupek odnosov, skozi katero smo povezani (Pierson v Zrim Martinjak 2006, 43). Ti odnosi so lahko različni, lahko so pogosti ali redki, lahko so posredni ali neposredni. Če so odnosi med sodelavci močni, pristni, gosti, potem posamezniku dovoljujejo socialno vključenost in emocionalno pripadnost, to pa posledično pozitivno vpliva na cilje posameznika. Socialno omrežje vključuje relativno stabilne vezi, ki jih posameznik vzdržuje s svojim socialnim okoljem. Te vezi posamezniku omogočajo dostop do nekaterih stvari, ga povezujejo v različne organizacijske kontekste (delovno okolje) ali zadovoljujejo njegove potrebe po sociabilnosti (Iglič 2001, 168–171).

Tabela 6.1: Podatki intervjuvank

OSEBA	STAROST	STATUS	DELOVNO MESTO PRED IZGUBO ZAPOSLOTITVE	ČAS BREZPOSELNOSTI	ŠTEVILO OTROK
A	53	poročena	delavka v proizvodnji za dele pralnih strojev	1,5 leta	2 hčerki
B	48	poročena	delavka v proizvodnji za navijanje tuljav	7 mesecev	sin in hčerka
C	24	ima partnerja	medicinska sestra	6 mesecev	2 hčerki
D	47	ločena	delavka v proizvodnji tekstila	1 leto	2 sinova
E	57	ločena	tajnica	1 leto	hčerka

6.3 Analiza

Intervjuvala sem pet žensk, ki so izgubile zaposlitev. V analizi sem jih poimenovala oseba A, oseba B, oseba C, oseba D in oseba E. Intervjuvanje je potekalo osebno, in sicer pri intervjuvankah doma, pogovor pa sem posnela na diktafon. Imela sem občutek, da so bile sogovornice pri nekaterih vprašanjih malce zadržane in niso upale povedati in priznati vseh občutkov, ki so jih doživljale po izgubi zaposlitve. To sem opazila predvsem pri vprašanjih o psihičnem zdravju po izgubi zaposlitve ter o odnosih med partnerjema.

6.3.1 Zaposlitev

Tri sogovornice (A, B in D) so opravljale enostavna dela v proizvodnji - dve sta bili zaposleni v kovinski industriji (izdelovanje delov za pralne stroje, navijanje tuljav) in ena v tekstilni za tkalnim strojem, drugi dve (C in E) pa sta bili medicinska sestra in tajnica. Pred izgubo zaposlitve so bile zaposlene različno dolgo - od 14 mesecev in vse do 30 let. Osebe A, B, C in D so bile zaposlene za določen čas, oseba E pa je imela redno zaposlitev.

Nato sem se osredotočila na vzroke, zakaj so izgubile zaposlitev. Štiri sogovornice (A, B, D in E) so bile odpuščene zaradi recesije. Do te faze pride takrat, ko se zgodijo določena nihanja v gospodarstvu. Pride do določenih strukturnih sprememb, novih tehnologij, delavci postanejo odveč, ker nimajo zaželenih kompetenc. Pri odpuščanju gre predvsem za delavce, ki so zaposleni v sekundarnem sektorju in so zamenljivi ter se jih da hitro usposobiti (Svetlik 1985, 64). V pogovoru so sogovornice izpostavile predvsem problem pomanjkanja denarja v podjetju zaradi zmanjšane stopnje trgovske aktivnosti, prodaja podjetja je upadla. Stiska podjetja se je opazila tudi pri neizplačevanju mesečnih plač, nato pa je prihajalo do zadolževanj in preveliki pritiski, ki jih podjetja niso več zdržala, so bili razlog, zakaj je prišlo do odpuščanj. Zadolževanje, neporavnani računi in kreditna nesposobnost pa so v podjetju, v katerem je bila zaposlena oseba D, botrovali likvidaciji. Pri sogovornici C pa za odpustitev z delovnega mesta ni bil razlog recesija, ampak zanositev. Kljub temu, da ji je zaposlitev za določen čas delo omogočala le do konca decembra, so ji obljubili, da ji bodo pogodbo podaljšali, tudi ko se vrne s porodniškega dopusta, ki ga je imela ob prvem otroku. A ko so izvedeli, da pričakuje drugega otroka, ji pogodbe niso podaljšali, čeprav so ji to obljubili. Res je, da 115. člen Zakona o delovnih razmerjih pravi, »da delodajalec ne sme odpovedati pogodbe o zaposlitvi delavki v času nosečnosti ter ves čas, ko doji otroka, in staršem v času, ko izrabljajo starševski dopust v obliki polne odsotnosti z dela« (115. člen Zakona o delovnih razmerjih Uradni list RS 42/2002), vendar to velja za pogodbe za nedoločen čas. Pri pogodbah, sklenjenih za določen čas, pa delodajalec lahko pogodbe po izteku trajanja ne podaljša, čeprav je uslužbenka noseča. Glede na to, da je delala v isti bolnišnici štiri leta in so ji pogodbo za določen čas podaljševali iz leta v leto, bi jo morali zaposliti za nedoločen čas, saj »delodajalec ne sme skleniti ene ali več zaporednih pogodb o zaposlitvi za določen čas z istim delavcem in za isto delo, katerih neprekinjen čas trajanja bi bil daljši kot dve leti« (53. člen Zakona o delovnih razmerjih Uradni list RS 42/2002). In ko so ji to že obljubili, so jo nepričakovano tik pred koncem drugega porodniškega dopusta odpustili, knjižico pa so ji dali brez dodatne obrazložitve.

Zanimalo me je tudi, na kakšen način so ženske izvedele, da so odpuščene. Osebam A, B, C in D so povedali osebno, zadnji dan dela v podjetju, da jim ne bodo podaljšali pogodbe. »Pogodba o zaposlitvi, sklenjena za določen čas, preneha veljati brez odpovednega roka s potekom časa, za katerega je bila sklenjena, oziroma ko je dogovorjeno delo opravljeno ali s prenehanjem razloga, zaradi katerega je bila sklenjena« (77. člen Zakona o delovnih razmerjih Uradni list RS 42/2002). Osebo E pa so odpustili nepričakovano, brez utemeljene

obrazložitve, ki po zakonu mora obstajati, »če redno odpoveduje pogodbo o zaposlitvi delodajalec, je dolžan dokazati utemeljen razlog odpovedi« (82. člen Zakona o delovnih razmerjih Uradni list RS 42/2002). Življenje se ji je nenadoma obrnilo na glavo. Poročala je tudi o mobingu⁴. Ne samo, da je ostala brez zaposlitve in rednih prihodkov, ampak je delodajalec hodil na dom in ji grozil, saj je proti njemu vložila tožbo zaradi neutemeljene odpustitve in nasilnega vedenja.

Posameznik po izgubi zaposlitve doživlja različne faze. Eisenberg in Lazarsfeld (v Svetlik 1985, 72) sta predpostavila, da izgubi zaposlitve najprej sledi šok, nato pa iskanje zaposlitve. Takrat je posameznik še optimističen in trden, toda če je iskanje zaman, postane pesimističen, zaskrbljen, vznemirjen. Preide v stanje fatalnosti, kjer je osebnost zlomljena. Zanimalo me je, kakšni so bili prvi občutki intervjuvank ob prejemu odpovedi. Vse sogovornice so najprej občutile šok, neprijetne občutke in grozo. Nad novico so bile presenečene, saj so mislile, da do odpustitve ne bo prišlo. Nato sem se osredotočila na občutenja v kasnejših mesecih. Po treh mesecih so začele iskati zaposlitev in se deloma sprijaznile s stanjem, v katerem so se znašle. Ker nobena izmed njih ni pridobila nove zaposlitve, sta sledila žalost in pesimizem. Na koncu pa so me zanimala današnja občutenja. Vse udeleženke se danes počutijo bolje, kot nekaj mesecev nazaj. Še vedno so zelo dejavne v iskanju nove zaposlitve, vse so omenile večjo aktivnost v domačem gospodinjstvu, oseba D si je po dolgem času privoščila dopust. Ugotovila sem, da so udeleženke najprej občutile šok, potem je bilo počutje izboljšano, sledila je žalost, nato pa so se s stanjem sprijaznile. Tudi Bakke (v Svetlik 1985, 73) meni, da po izgubi zaposlitve posameznik doživi 4 faze: šok, optimizem, pesimizem, fatalizem. Hill (v Svetlik 1985, 73) meni, da posameznik doživi le tri faze. V prvi fazi nastopi bolečina, obenem pa imajo čas za ostale stvari, za katere ga do sedaj niso imeli. Sledi vmesna faza, kjer posameznikova identiteta sovpada z identiteto brezposelnega, posameznik se podcenjuje, pade v depresijo, ima občutek, da je nesposoben, bliža se apatičnosti. Sledi faza ustaljene brezposelnosti. Z družino se prilagodijo na trenutno stanje. V tej fazi nastopi socialna izolacija, posameznika je sram, izgubi samozaupanje in stike z ostalimi ljudmi (Svetlik 1985, 73).

---

⁴ Mobing: predstavlja termin, ki ga razumemo kot vladanje, potrebo po poniževanju drugih, ljubosumje, zavist idr. Na delovnem mestu so pogosto prisotna omenjena čustva, zato je to okolje idealno za razvoj mobinga Kostelić Martič (2007, 26). Nekateri ga enačijo s šikaniranjem, teroriziranjem na delovnem mestu, viktimizacijo, psihološko agresivnostjo, moralno zlorabo, čustvenim ali fizičnim nadlegovanjem, psihičnim trpinčenjem, psihičnim terorjem ipd.

6.3.2 Zdravje

Zdravje je »stanje, ki ni dano samo po sebi, ampak ga ustvarjamo z upoštevanjem bioloških značilnosti in različnih človekovih potreb. In ko 'ga ustvarimo', deluje kot vir za uresničitev osebnih in družbenih načrtov« (Brešar Iskra in Černigoj Sadar 1996, 67). Preden sem zastavila vprašanja o posledicah izgube zaposlitve na zdravje, me je zanimalo stanje, še preden so osebe izgubile zaposlitev. Osebe B, C, D in E niso omenile nikakršnih zdravstvenih težav, njihovo počutje je bilo v mejah normale, tako fizično kot psihično, le oseba A je imela pred izgubo zaposlitve težave s hrbtenico. Občutila je neznosne bolečine, vendar zdravil ni jemala, ker ji je zdravnik rekel, da za tako bolezen ni zdravil.

Zanimalo me je, kako se je po izgubi zaposlitve spremenilo njihovo fizično zdravje. Ugotovila sem, da se je trem intervjuvankam spremenilo fizično stanje. Osebi A so se težave s hrbtenico še poslabšale, tako da so ji na magnetnoresonančni tomografiji postavili diagnozo spondilolize⁵ s spondilolistezo⁶ I. stopnje ter degeneracijo diska in začetne degenerativne spremembe ostalih vretenc. Bolečine so se okrepile, tudi hoja je postala otežena, saj so se aktivnosti po izgubi zaposlitve zmanjšale, zaradi česar sumijo nastanek teh težav, saj so mišice postale bolj ohlapne. Sogovornica pogosto poseže po protibolečinskih tabletah. Poleg tega so se začele težave s kolkom ter s težo. Zredila se je za deset kilogramov, posledično je teža povzročila bolečine v kolku. Osebi C so se po izgubi zaposlitve pričeli neznosni glavoboli in migrene, ob katerih pogostokrat tudi bruha, zato ji je zdravnik predpisal zdravila. Oseba E je po izgubi zaposlitve doživela infarkt. Stres, ki ga je doživljala ob tragičnem dogodku, in vsa dejanja delodajalca so botrovala srčnemu infarktu. Do njega je prišlo nekaj tednov po stresnih pripetljajih. Po bolečini v prsnem košu in roki jo je začelo dušiti, zato je hčerka poklicala nujno zdravniško pomoč. Hospitalizirana je bila en teden, zdravniki pa so ji po tem, ko ni čutila več bolečin, predpisali počitek v domači oskrbi. Takrat se je zavedla, da bi ji stres lahko vzel življenje, zato je spremenila način življenja, se preselila in začela na novo. Ostali dve sogovornici nista zaznali nobenih fizičnih posebnosti.

Nato sem prešla na spremembe glede psihičnega zdravja. Ugotovila sem, da so imele vse intervjuvanke po izgubi zaposlitve psihične težave. Osebe A, B in C so izpostavile predvsem težave z nespečnostjo, stresom in tesnobo, osebi D in E pa sta poleg teh težav omenili tudi

---

⁵ Spondiloliza: do nje pride takrat, ko se prekine kostna zveznost v pars interarticularis vretencu (Fokter 2007).

⁶ Spondilolisteza: to se zgodi takrat, ko višje vretence zdrsi navzpred glede na nižjega (Fokter 2007).

depresijo. Čustveno sta bili zelo nestabilni, večino časa sta bili potrti, žalostni, nista imeli veselja oziroma motivacije za karkoli, veliko sta prejokali. Pojavili so se nemir, razdražljivost, nizka koncentracija in čustvena nihanja. Obiskali sta tudi zdravnika, vendar zdravil nista hoteli, ker sta se bali, da bi postali od njih odvisni. Brezposelnost ima močan vpliv na posameznika in njegovo psihološko bit (Fan 2008). Avtor ugotavlja, da izguba zaposlitve prinese naslednje simptome: depresijo, zmanjšano samozavest, tesnobo, neprijaznost, sovraštvo, zmanjšano zadovoljstvo z življenjem in povečano stopnjo poskusov samomorov (Fan 2008). Sogovornici o samomorilnih mislih nista spregovorili, vendar nisem hotela preveč vsiljivo posegati v njuna čustva.

6.3.3 Medsebojni odnosi

Najprej so me zanimali odnosi v družini, še preden so udeleženske izgubile zaposlitev. Nobena ni izrazila kakršnihkoli težav ne v odnosih z otroki ne s partnerjem. Odnosi so temeljili na zaupanju in odprtih pogovorih. Le oseba C je imela težave s sinom, ki je problematičen; ukvarjal se je z drogo in imel opravka s policijo, zato sta velikokrat prišla v konflikt.

Nato sem se osredotočila na odnose po izgubi zaposlitve. Ugotovila sem, da so se v nekaterih primerih odnosi poslabšali. Osebi C in D nista omenili nobenih posebnosti oziroma težav z otroki ali partnerjem, le finančne težave (te težave so omenile vse intervjuvanke), skrbi pa ju, da bi te težave sčasoma privedle do preprirov. Denar je psihološko najbolj obremenjujoča tema med partnerjema, pravi psiholog Goldbart (v Sari Harrar in Rita DeMaria 2010), saj določa moč, položaj in identiteto, ki je lahko z izgubo službe močno poškodovana. Osebi A in B sta izpostavili napetost in večjo stopnjo preprirov med člani v družini, krivdo za to pa sta prevzeli sami. Finančne težave, razdraženost brezposelne osebe in nervoza zaradi nastalega stanja so bili glavni razlogi za prepire v družini. Osebi E se je stanje po izgubi zaposlitve drastično spremenilo. Zapostavila je svojo hčerko, ta pa se je zaradi nesprejemljivega odnosa matere odselila. Tudi stanje s partnerjem je postajalo neznosno. Poleg preprirov in verbalnega nasilja je prišlo tudi do fizičnega nasilja, kar je privedlo do ločitve. Zapustila ga je in začela živeti povsem novo življenje. Izguba zaposlitve je velika preizkušnja za zakon. Birkel (v Sari in DeMaria 2010) pravi, če partnerja preživita izgubo zaposlitve, preživita vse ostale težave. S tem se poglobi njun odnos. Charles and Stephens (v Lindo 2009, 2) sta ugotovila, da izguba zaposlitve povečuje stopnjo ločitev.

Thoits (v Hlebec in Kogovšek 2006, 15) emocionalno oporo opredeljuje kot osrednji dejavnik zmanjševanja stresa in večanja dobrega počutja. Zanimalo me je, na koga so se po izgubi zaposlitve udeleženke intervjuja lahko najbolj zanesle. Osebi A in B sta se po pomoč zatekli k otrokoma in možu, oseba C se je poleg moža lahko zaupala še svojim in moževim staršem. Oseba D je za pomoč najbolj hvaležna svoji sosedki, ki ji je bila v veliko pomoč. Dolgoletna prijateljica je bila tista, ki je svetovala osebi E. Thoits socialne vloge poudarja na tri načine. Prvič, priskrbijo serijo socialnih identitet, življenju dajejo smisel in zmanjšujejo občutek strahu. Drugič, imajo velik pomen za samospoštovanje. Od posameznika zahtevajo določena vedenjska pričakovanja. Če ta pričakovanja niso izpolnjena, lahko posameznik občuti stres, krivdo in obup. Tretjič, socialna opora daje občutek nadzora nad stvarmi. Obvladovanje nalog prinaša zadovoljstvo, veselje, kar zmanjšuje stres. Vaux (v Hlebec in Kogovšek 2006, 16) opredeli socialno oporo kot zmnožek treh komponent, in sicer »vire socialne opore, oblike opore in posameznikovo zaznavo virov in oblik opore«. To troje je povezano preko komuniciranja. Posameznik se torej opira na socialna omrežja, ki so mu v pomoč. Tretji element, zaznava posameznika, pa se nanaša na njegovo zadovoljstvo z oporo. Če so vezi med posamezniki močne, je to posledica pozitivnih učinkov socialnega omrežja.

Proces shajanja z brezposelnostjo se začne s percepcijo situacije, brezposelni se zaveda svojega stanja in posledic, do katerih bo prišlo. Sooča se z brezposelnostjo, vpisuje se v programe učenja, preusmerja se na druga delovna mesta, kjer so boljše možnosti, in vključuje iskanje nove zaposlitve. S čustvenega vidika skuša olajšati izolacijo, udeležuje se različnih aktivnosti in išče medsebojne stike. To so potrdile tudi vse moje intervjuvanke. Izolacijo so premagovale z obiski na zavodu za zaposlovanje, kjer so se aktivno udeleževale različnih sestankov, izobraževanj in posvetov s svetovalci. Tudi same so dejavno stopile v iskanje zaposlitve preko spleta, z iskanjem v časopisu, ostalih medijih in javnih agencijah. Svoj prosti čas so v večji meri posvetile otrokom, njihovi skrbi, negi in pomoči za šolo. Pogosteje so poprijele za gospodinjska opravila, kot so likanje, pranje in čiščenje. Upajo, da jim bo v bližnji prihodnosti veliko mero gospodinjskih opravil nadomestilo plačano delo.

7 SKLEP

Že Marx je menil, da je delo ključno za človekovo srečo in samouresničitev, ker je najpomembnejša človekova dejavnost, saj nam »zagotavlja najpomembnejša in temeljna življenjska sredstva za zadovoljitev osnovnih potreb, osebnosti in humanosti« (v Haralambos in Holborn 1995, 187). Tako je izguba zaposlitve eden izmed najbolj stresnih dogodkov v življenju posameznika. Na to sem opozorila s pregledom dosedanjih raziskovalnih ugotovitev na področju brezposelnosti in njenimi posledicami na zdravje in medsebojne odnose, kot tudi s svojim raziskovalnim delom - intervjuji s petimi ženskami, ki so ostale brez zaposlitve. Ugotovila sem, da se negativne posledice brezposelnosti kažejo na različnih področjih, finančnem, kariernem, zdravstvenem in medosebnem.

Izguba zaposlitve največkrat povzroči do finančne težave, saj posamezniki ostanejo brez rednih dohodkov. Literatura pravi (npr. McKee Ryan 2008, Slack 2008, Haralambos in Holborn 1995), da je največji problem brezposelnosti ogrožena ekonomska varnost posameznika, ker ostane brez rednih prihodkov. To so potrdile tudi intervjuvanke v moji raziskavi. Ko gospodinjstvo kar naenkrat ostane brez ene plače ali celo brez edine (v enem primeru, ko je mati samohranilka), je težko preživeti, še posebej, če so v družini šoloobvezni otroci.

Proces shajanja z brezposelnostjo je kompleksen potek, ki vsebuje različne faze, skozi katere gre posameznik po izgubi zaposlitve. Ob novici, da so odpuščene, so vse moje intervjuvanke doživele šok, preplavili so jih neprijetni občutki. Po treh mesecih so začele iskati zaposlitev in se sprijaznile s stanjem, v katerem so se znašle. Takrat je posameznik še optimističen in trden, toda če je iskanje zaman, postane pesimističen, zaskrbljen in vznemirjen. Preide v stanje fatalnosti.

Mnoge študije so pokazale, da je neprostovoljna izguba zaposlitve močno povezana z zdravstvenimi težavami. Gallo in drugi (2006), McKee Ryan (2008), Barnes in drugi (2009) in Lindo (2009) so v svojih raziskavah ugotovili, da izguba zaposlitve prinese simptome depresije, slabost, negotovost, nizko samozavest, ogroženo identiteto, glavobole ipd. Z empiričnim delom sem ugotovila, da je izguba zaposlitve negativno vplivala tako na fizično kot tudi na psihično zdravje intervjuvank. Na področju fizičnega zdravja je prišlo do težav s hrbtenico (spondiloliza), bolečin v kolku, migren, povečane teže in infarkta. Na področju

psihičnega zdravja pa so se pojavili: nespečnost, nervoza, tesnoba, čustvena nihanja in depresija.

McKee Ryan (2008), Luo (2009) in Barnes in drugi (2009) so na podlagi svojih raziskav ugotovili negativen vpliv izgube zaposlitve na kakovost medsebojnih odnosov. V odnosih prihaja do konfliktov, preprirov, zmanjša se zadovoljstvo z življenjem, povečana je tudi stopnja ločitev. Sogovornice so potrdile, da je izguba zaposlitve negativno vplivala na medsebojne odnose. Napetost, preprirovi in ločitev so bile posledice brezposelnosti, ki sem jih ugotovila pri svojih intervjuvankah. Brezposelnost ima močan vpliv na posameznika in njegovo psihološko bit, pri tem pa najbolj pomaga socialna opora. Sogovornice so se po pomoč zatekle k družini, nekatere pa k prijateljem, saj je emocionalna opora osrednji dejavnik zmanjševanja stresa in večanja dobrega počutja.

Makroekonomski pojav brezposelnost s svojim nastankom povzroči nemalo sprememb in negativnih posledic. Socialna opora je temeljna pri premagovanju stresa in je »eden najpomembnejših izvorov odpornosti na stres, ki ga zagotavljajo ter oblikujejo interpersonalne interakcije« (Selič 1999, 68). Reducira negativne psihološke posledice stresa, kar se odraža tudi na zdravju osebe. »Predstavlja mehanizem, s katerimi se posamezniki soočajo in spopadajo s pritiski, problemi, težavami in krizami /.../« (Šadl 2005, 225). Njena naloga je preprečitev osamljenosti in večanje psihološkega dobrega počutja. Poleg tega odganja tudi negativna emocionalna stanja, večja zadovoljstvo z življenjem in spodbuja občutke pripadnosti in varnosti. Odločilno je ob tako težkih trenutkih kot je izguba zaposlitve imeti ob sebi nekoga, ki ti lahko nudi emocionalno oporo; to so poleg družinskih članov tudi prijatelji in sodelavci oziroma ljudje, ki posamezniku predstavljajo osebo, vredno zaupanja, kar krepi medosebno harmonijo.

8 LITERATURA

1. Barnes, Matt, Al Mansour, Wojtek Tomaszewski in Paul Oroyemi. 2009. *Social impacts of recession: The impact of job loss and job insecurity on social disadvantage*. Dostopno prek: <http://www.cabinetoffice.gov.uk/media/319351/natcen-social-impacts.pdf> (22. marec 2010).
2. Bregar, Lea in Irena Ograjenšek. 2008. *Izbrana poglavja iz statistike za poslovno odločanje*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
3. Brešar Iskra, Alenka in Nevenka Černigoj Sadar. 1996. *Odnos med nekaterimi značilnostmi zdravja in socialnim položajem*. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/v2/HTMLViewer.aspx?URN=URN:NBN:SI:doc-K7DX5NFO&query=%27keywords%3ds pol%27> (20. maj 2010).
4. Černigoj Sadar, Nevenka. 2002. Stres na delovnem mestu. *Teorija in praksa* 39 (1): 81–102.
5. Davčni urad republike Slovenije. 2010. *Minimalna in zajamčena plača*. Dostopno prek: http://www.durs.gov.si/si/aktualno/minimalna_in_zajamcena_placa/minimalna_placa_po_mesecih (12. marec 2010).
6. Divjak, Matej, Irena Svetin, Darjan Petek, Miran Žavbi in Nuška Brnot. 2009. *Odras recesije v kazalnikih trga dela*. Dostopno prek: http://www.stat.si/StatDnevi2009/Docs/Divjak-Odras-recesije_prispevek.pdf (10. marec 2010).
7. Fan, Jinyan. 2008. *Job Loss*. Dostopno prek: http://www.sage-ereference.com/counseling/Article_n541.html (25. februar 2010).
8. Finančni slovar. 2009. *Recesija*. Dostopno prek: <http://www.financnislovar.com/definicije/recesija.html> (9. marec 2010).
9. Fokter, Samo K. 2007. *Šport in bolečina v križu*. Dostopno prek: http://www.revija-vita.com/Vita_od_13_do_28/vita_od_13_do_28.html (18. maj 2010).
10. Gallo, W. Bradley, E. Teng in H. Kasl. 2006. The effect of recurrent involuntary job loss on the depressive symptoms of older US workers. *Journal list* 20 (2): 109–116. Dostopno prek: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1904500/> (1. marec 2010).

11. Haralambos, Michael in Martin Holborn. 1995. *Sociologija - Teme in pogledi*. Ljubljana: Državna založba Slovenija.
12. Harrar, Sari in Rita DeMaria. 2010. *Has Job Loss Shaken Your Marriage?* Dostopno prek: <http://www.rd.com/living-healthy/has-job-loss-shaken-your-marriage/article31913.html> (27. marec 2010).
13. Hlebec, Valentina in Tina Kogovšek. 2003. Konceptualizacija socialne opore. *Družboslovne razprave* 19 (43): 103–125.
14. --- 2006. *Merjenje socialnih omrežij*. Ljubljana: Študentska založba.
15. Iglič, Hajdeja. 2001. Socialni kapital, socialna omrežja in politično vedenje: empirična študija. *Družboslovne razprave* XVII (37-38): 167–190.
16. Kostelič Martič, Andreja. 2007. *Psihično nasilje na delovnem mestu*. Ljubljana: HRM.
17. Lindo, Jason. 2009. *Parental Job Loss and Infant Health*. Dostopno prek: http://www.uoregon.edu/~jlindo/ParentalJobLossAndInfantHealth_4.0.pdf (5. marec 2010).
18. Luo, Michael. 2009. Job Woes Exacting a Toll on Family Life. *The New York Times*, A1. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2009/11/12/us/12families.html?_r=3&ref=education (20. marec 2010).
19. McKee Ryan, Frances M. 2006. *Job Loss*. Dostopno prek: http://www.sage-ereference.com/careerdevelopment/Article_n149.html (25. marec 2010).
20. Rakovec Felser, Zlatka. 1991. *Človek v stiski, stres in tesnoba*. Maribor: Založba Obzorja.
21. Recession. 1999. Dostopno prek: <http://recession.org/definition> (26. marec 2010).
22. Selič, Polona. 1999. *Psihologija bolezni našega časa*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
23. Slack, Kelley J. 2006. *Job Security Insecurity*. Dostopno prek: http://www.sage-ereference.com/organizationalpsychology/Article_n172.html (26. marec 2010).
24. Statistični urad republike Slovenije. 2009a. *Bruto domači proizvod, 1. četrtnje 2009*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2410 (15. maj 2010).

25. --- 2009b. *Bruto domači proizvod, 4. četrtletje 2009*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2980 (20. maj 2010).
26. Svetlik, Ivan. 1985. *Brezposelnost in zaposlovanje*. Ljubljana: delavska enotnost.
27. --- 2009. *Menedžment človeških virov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
28. Šadl, Zdenka. 2005. Družbene spremembe, travmatične emocije in emocionalna opora. *Družboslovne razprave XXI* (49/50): 232–242. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr49-50Sadl.PDF> (10. junij 2010).
29. Šiško, Katarina. 2007. Stres v družini. V *Izzivi družinske medicine*, ur. Martina Babič, Dušan Colarič, Ksenija Eder, Tamara Elbl, Tea Kompolšek, Ana Murko, Martina Špilak, 98–103. Dostopno prek: http://www.drmed.org/javne_datoteke/novice/datoteke/13671-Zbornik_IZZIVI_DRUZINSKE_MEDICINE_2007-08.pdf (1. april 2010).
30. Urad za makroekonomske analize in razvoj. 2003. *Gospodarska gibanja v letu 2002*. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/analiza/spoml03/pp2_03.pdf (10. junij).
31. *Zakon o delovnih razmerjih (ZZZ-1-UPB-1)*. Ur. l. RS 42/2002. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200242&stevilka=2006> (5. april 2010).
32. Zavod RS za zaposlovanje. 2002. *Letno poročilo 2002*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/predstavitev/letnaporocila/lp02/vsebina/slo/Pogl3.htm#3.4> (21. maj 2010).
33. --- 2003. *Letno poročilo 2003*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/predstavitev/letnaporocila/lp03/slovenija/Pogl03.htm#3.4> (21. maj 2010).
34. --- 2004. *Letno poročilo 2004*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/predstavitev/letnaporocila/lp04/Slovenija/slo/Pogl03.htm> (21. maj 2010).
35. --- 2008. *Letno poročilo 2008*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/predstavitev/letnaporocila/lp08/slovenija/slo/TabelarnePriloge/PR01-08.xls> (22. maj 2010).
36. --- 2009. *Letno poročilo 2009*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/predstavitev/letnaporocila/lp09/LETNO%20POROCILO%20ZRSZ%202009.pdf> (22. maj 2010).
37. Zrim Martinjak, Nataša, 2006. Socialna pedagogika v kontekstu edukacijskih politik in koncepta socialnega kapitala. V *Socialna pedagogika*, ur. Matej Sande, 169–180. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

9 PRILOGE

Priloga A: Vprašalnik za intervju

SOCIALDEMOGRAFSKI PODATKI

1. a) vzdevek
2. b) starost
3. c) poklic
4. d) čas brezposelnosti

ZAPOSLOSTEV

5. Vaša zadnja zaposlitev? Koliko časa ste delali? Kaj ste delali? Opišite!
6. Kakšna je vaša izobrazba? Katero šolo ste zaključili? Katero najvišjo izobrazbo ste dosegli?
7. Ste bili s službo zadovoljni?

ZDRAVJE

8. Opišite vaše zdravstveno stanje pred izgubo zaposlitve?

MEDSEBOJNI ODNOSI

9. Opišite vaš odnos z otroki pred izgubo zaposlitve?
10. Kakšen pa je bil odnos s partnerjem?

ZAPOSLOSTEV

11. Kaj se je zgodilo, da ste izgubili službo?
12. Na kakšen način ste izvedeli, da ste odpuščeni?
13. Kako ste se počutili ob prejemu odpovedi?
14. Kako se je stanje spremenilo po 1 mesecu? Opišite mi malo svoje življenje drugi mesec po izgubi zaposlitve!
15. Kako ste se počutili po 3 mesecih? Kaj ste počeli?

16. Kako se počutite danes?

ZDRAVJE

17. Pri mnogih ljudeh, ki izgubijo zaposlitev, se pojavijo različne težave z zdravjem. Kako je bilo z vami? (ne takoj: zvišan krvni tlak, prebavne motnje, glavobol, alergije)?

18. Ljudje poročajo o različnih psihičnih zdravstvenih težavah po izgubi zaposlitve. Kako pa je bilo pri vas?

19. Ste pomoč poiskali pri zdravniku?

MEDSEBOJNI ODNOSI

20. Izguba zaposlitve ponavadi prinese težave tudi v družini, medsebojnih odnosih med partnerjema in otroci. Prosim opišite kako so se spremenili vaši odnosi po izgubi zaposlitve?

21. Kdo vam je najbolj pomagal po izgubi zaposlitve? Na koga ste se lahko zanesli?

22. Imate že kakšne načrte za prihodnost, mogoče nova zaposlitev?